Եթէ հիմ ունի Ջամչեանի «Ջ» տարին (1461), երբ Յովակիմ եպիսկոպոսի պատրիարք–փաթրիկ ընտրութիւնը կը նշանակուի, պիտի համաբինք թէ Մարտիրոս 1460/61ին կամ հրաժարած է իր աթոռէն եւ կամ վախճանած : Նոյն Ամիրտովլաթ զարմանալի կերպով 1469ին, երբ կը յիշէ Յովակիմը, պարզապէս «յեպիսկոպոսութեան» կը ղրկէ, առանց մը, որ կերեւակուած է նոյն անձին համար արդէն 1445ին :

Հ· Ն· Ա·

ՄՐԲՑՏ ՔՐՋԱՊՆՑԻ ԸՒԽՏՐԲՆԸ

Ձ№Զ = 1297

ԹՈՒՂԹՔ՝ 316: — ԹԵՐԹՔ՝ նշանակուած 25, իւրաքանչիւրը 12 թուղք : — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 27,5 × 19·5 հմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ 18·5, երկսիւն իւրաքանչիւրն 5·5 հմ.: — ՆԻՒԹ՝ նուրբ մագաղաթ : — ԿԱԶՄ՝ տախտակ սրճագոյն կաշեպատ. կոստղուած, այժմ միայն խաչին հետքը կ'երեւայ, կողոպտուած զարդերէ. զրկուած փակոցիններէ, սակաւ ինչ վնասուած եւ կռճակը ճեղքուած: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չունի: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ լաւ: — ԳԻՐ՝ յստակ եւ ընթեր քոլորգիր: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԲ՝ բազմաթիւ: — ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ՝ չորս աւետարանիներու սկիզբը, իսկ ամբողջ էջը ոսկետառ (Բղ· 16ա, 105ա. 164ա, 258ա): Ոսկիգիր են նաեւ խորագիրներն եւ հատուածաբաժանումները առաջին տառերը: — ԽՈՐԱՆԲ՝ համաբարբառի: — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԲ՝ չորս Աւետարանիներու սկիզբը: — ՆԿԱՐՔ՝ Բղ· 15բ Մատթէոս, 104բ Մարկոս, 163բ Ղուկաս, 257բ Յովհաննէս (եւ Պրոխորոն): Ոսկին ամենուրեք առատօրէն գործածուած է: Թէ խորանները, թէ նկարները, ինչպես նաեւ Լուսանցազարդերն եւ Զարդագրերը նկարուած են բազմագոյն. եւ ոսկեխառն, եւ ըննդյուած են գեղեցիկ եւ զմայելի· անոնք կ'ենթադրեն ճարտար եւ յայտ վանրանկարիչ մը: — ԳՐԻՉ՝ Հեթում Բահանայ: — ՏԵՂԻ՝ Մանուսիա: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ Ձ№Զ (1297): — ՏԻՐ՝ Սմբատ Բաջկոնց: — ԿՆԻՔ՝ Գէորգ վարդապետի (Բղ· 3բ): — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Բղ· 316բ, 104բ եւն: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ՝ կը պատկանի այժմ ատամեցիոյժ Գկտր· Եղիշէ Արիստակէսեանի (Բէյքուբ), որ ստացած է իր հօրմէն Գաբրամանցի Խոսրով Էֆէնտիէն: — Այս Աւետարանը տեսած է Գարեգին Սրուանձտեանց Խաբեթրդ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ մէջ եւ յիշատակարանը շատ համառօտելով հրատարակած է Թորոս Ադթար, Բ., էջ 347—348: Իսկ Լէոն Բագրատեանցի յիշատակարանը յառաջերեսած է իբրեւ Սուրբ Գկտր· Եղիշէ Արիստակէսեանի յիշատակարան, անդ. էջ 348, շատ թերի կատար:

Մատեան Հ Աւետարան·

1· Բղ· 5ր Եւսեբիոսի առ Կարպիանոս :
2· Բղ· 16ա—104ա Մատթէոս :
3· Բղ· 105ա—162ր Մարկոս :
4· Բղ· 164ա—256ր Ղուկաս :
5· Բղ· 258ա—316ր Յովհաննէս :
6· Բղ· 316ր Իրք չնացեալ կնոջ :

1· ԳԼԽԱՒՈՐ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ, Բղ· 316ր· Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սրբոյ Հոգւոյն այժմ եւ միշտ յաւիտեանս յաւիտենից· ամէն:

(Շնորհիւ) Հզաւրին սկսայ եւ ողորմութեամբ նորին գրեցի զսուրբ Աւետարանս Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ի խնդրոյ աստուածապան եւ սրբասէր ըստ Հոգւոյ հաւր մերոյ եւ ըստ մարմնոյ ուսուցչի մերոյ պատուական քահանայի Սմբատայ Քաջկոնց ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ ծնողացն իւրոյ: Եւ ի վայելումն եղբաւր եւ եղբաւրորդեացս եւ ամենայն նախնեաց իւրոց: Իմոյ ձեռամբ Հեթումի, նուաստ եւ անարժան քահանային եւ անպիտան գրչիս: Ի թուականիս Հայոց ՌԼԾայ ի Ձ№Զն (1297) եւ յամսեանն յունիսի ԺԶն: Ի թագաւորութեան Սմբատայ եւ ի հայրապետութեան Տեառն մերոյ Գրիգորիսի: Ի քաղաքիս Մամուեստիայ ընդ Հովանեաւ սուրբ Թորոսոյ: Ով աստուածապան սուրբ Տաքք եւ պաշտպանակից իմ ի Քրիստոս Աստուած, որք կարզացք կամ ընդաւրինակք զաստուածախաւս սուրբ Աւետարանս յերկոս անկեալ ապաշէմ գձեզ եւ արտասուալից պաղատանաւք մաղթեմ յիշեսջիք զմեզ եւ զծնողսն մեր ի Քրիստոս առաջի սուրբ զե(ն)լոյն (°) Յիսուսի, թերեւս ողորմութիւն գտցուք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ յիշմամբ եւ ճշմարիտ ապաւինիւք ձերովք: Եւ որք յիշէք եւ ձեզ ողորմեսցի Քրիստոս Աստուած: Եւ նմա փառք, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան:

2· Բղ· 1ա (բոլորգիր յստակ). Կամաւն Աստուծոյ Հաւր կենդանւոյ եւ կարողի յաւիտենից եւ միածնի Որդւոյ կենարարի մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ կենդանարար եւ երկրպագելի Հոգւոյն սրբոյ:

Ես պարոն Լեւոն Բագրատեանց, ծառայ Աստուծոյ, ցանկացաղ եղէ այսմ լուսալցեալ եւ կենսագիր կտակիս, զոր յոյժ բազձանաւք եւ յոգնաչատ մեծաւ աշխատութեամբ ստացայ զսա ի լուսաւորութիւն եւ ի բերկրութիւն մանկանց եկեղեցւոյ եւ յիշատակ ինձ եւ ծնեաղաց իմոց պարոն Բագրատ եւ Լեւոնիկի, ամուսնոյ տիկին Սալէ: Եւ ամենայն բնաւ գամբից իմոց կենդանեաց եւ ննջեցելոց: Զի վասն այսր պատճառի ես պարոն Լեւոն Բագրատեանց ստացայ զսա ինձ գանձ հոգեւոր անկորնչելի ի վայելումն ինձ եւ որդեկաց իմոց: Արդ ես վերջին ստացաղ սուրբ Աւետարանիս ցանկացայ եղեալ սուրբ պատուիրանաց կենարարին Տեառն մերոյ Յիսուսի եւ ինձ եւ իմոցն եւ որք ընթեռնոյք յիշեսցեք զմեզ առ Քրիստոս:

3· Բղ· 104բ· Զստացող նուրբ Աւետարանիս զայր Անանիայ պատուեալ արքեպիսկոպոսութեամբ Մարբեքդայ զորդի Սիոնի իբրեւ որ ըստացայ զայ ի հայրենի եկեղեցիս մեր ի սուրբ Աստուածծինն եւ ի սուրբ Սեւփանոս եւ ի սուրբ Սարգիս, որ ի երիք խոտան, ի յիշատակ ինձ եւ նախնեաց իմոց· արդ որք ընթեռնուք զայ յիշեսջիք եւ զմեզ ի սուրբ յաղաւթս ձեր առաջի Քրիստոսի եւ զեզբայրն իմ զՍահակ սարկաւագ, որ կ'ստաբեայ փոխեցաւ ի Քրիստոս, յիշեցէք առ Աստուած, որ զամէնն առ եւ զմեզապարա գրիչս, ամէն:

6· Բղ· 162բ· Ձիսուս Քրիստոս ողորմեսցի ստացողի սուրբ Աւետարանիս ակր Անանիայի եւ հաւր իւրոյ Սիոն քահանայի եւ եղբաւր իւրոյ Տաճատի իբրեւ եւ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց եւ Քրիստոս արեան մերձաւորաց իւրոյ զՔրիստոսէ յաւուրս աստուածային իւրով զՔրիստոսէ յաւուրսն սարսափելի պայծառագալստեանն գնալ հանդերձ սուրբ եւ մինայն նախնեաւքն իւրովք յահեղ գալստեանն Քրիստոսի եւ ամենայն սրբոց եւ որ առ եղիցի· ամէն:

Ի յուլ հարիւր թուականի
Ի եւ ի ՀԼ սկսեալ ամի (1375),
գԱւետարանս գնեաց
Ման իմ հոգւոյ յիշատակի·
արդ որք աւգտիք յայսմ տառի,
յիշման առէք գիս արժանի,
գԱնանիա հեզահոգի
գԱնանիքն իմ ըստ կարգի,
եւ գնախինքն իմ ըստ կարգի,
սուրբ պսակաց գոլ արժանի
եւ լուսեղէն առագաստի:

7· Բղ· 256բ·

Ի յուլհարիւր Հայոց թուականի·
Քաաներորդ եւ չորս ամ (1375),
յուլիս ամսոյ աւր վեցասան,
բանս այս (°) գրեցաւ մագիստրոսական,
որք ընթեռնոյ(ք) զայս սուրբ մատեան,
գիս յիշեցէք յաւրն անվախճան,
գԱնանիա արհ պետական,
առ որ լոյսն է եւ սահման:

8· Բղ· 163ա· Տէր Յիսուս ողորմեսցի յիւրում ահեղ դատաստանի, տէր Յովհաննէս եպիսկոպոսի վերադիտողի Մելքիսու եւ Խարբերդու մայրաքաղաքացս· ամէն:

9· 257ա· Տէր Յիսուս, Աստուած, լոյսն հայրենի անճառ զԲնութեամբն իւր ողորմեսցի տէր Անանիայ եպիսկոպոսի եւ եղբաւրն իւրում տէր Յովհաննէսիս, եւ Տաճատեան սուրբ քահանայի եւ Սահակ որդոյ իւր սարկաւագի, յիշատակ տառիս Աւետարանի լիցի որք եւ ընթեռնոյք միշտ յիշեսջիք, յիշեցէք յաղաւթս ձեր հրաշալի, ի յահեղ աւուրն մեծի հանդիսի եւ առ հասարակ Տէրն ողոր-

---

1 Հաւանօրէն այս Բագրատ որդին պարոն Լեւոնի Բագրատեանց նայն է հանգուցեալին, որ կը յիշուի 1367ին ի Սիս այցելու· «Ի գանձատունսդ պարոն Լեւոնն Հայոց պարոն Բագրատի՝ պարոն Լեւոն պարոն Բագրատենց որդոյն»: Լ· Խաչիկեան, ԺԳ· գարի Հայկական ձեռագրերի Յիշատակարանները, էջ 477: Ուտած բէն ձեռագիրներէն Յիշատակարանս բլլալու է իրը 1330էն:

Խմբագրութիւն:

սուսի, մանաւանդ յորդահոս եւ ականակիտ եւ անուշահոտ եւ քաղցրաճաշակ քառակուսեան գետոց յորդաթաղաց վտակաց բղխեցոյց ի յանգնեին Աղենայ: Զոր Հոգին սուրբ սատար է բարձանց թեւաբերեալ խաւսեցաւ զհօրեւք Աւետարանչացն Մատթէոսիւ, Մարկոսիւ, Ղուկասիւ եւ Յովհաննէս, աբբուցաք

մեսցի նախնեացն եւ մինչեւ յայս եւ վերջնոյն դասի, եւ լուսաճաճանչ ճառագայթեացի բարձրացեալ փառաւքն ի յառագաստի, տէր Անանիայ նախնեաւքն առաջի եւ հետեւողքն իւրովք ըստ կարգի:

10· Թղ· 3բ (շեղագիր)· Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս Յարբերդու Ս· Աստուածածնոյ եկեղեցւոյն, յիշատակ նախնեաց մերոց, որք կան գրեալ անուանքն ապաշէմք··· (անընթեռնելի բառ մը) նոցա: Զգուշութեամբ պահեցէք զԱւետարանս:

11· Թղ· 3բ (նոյն գրով)· Յամի հազար ութն հարիւր եօթանասունն եւ եօթն թուականի, մինչ պատերազմն կշարունակէր Տաճկաց սուլթան Համիտն ընդ Րուսիայ կայսեր Ալեքսանդրն, քանզի Տաճկաց Եւրոպացին, այն է Ռումելիէն մինչեւ ցկարին պատերազմեր էր եւ միշտ Ռուսաց յաղթող կհանդիսանային եւ բազում քաղաք առին Տաճկաց կայսրութենէն եւ ի սոյն ամսոյ ընկալեալ եղաք աւգունի հրաման քրիստոնէից զօրք պահանջել, թէպէտ դեռ չէ գործադրեալ· այլ մեզ երկուղ կայ ընդ ամենայն քրիստոնեայս եւ մանաւանդ Հայոց, վասն որոյ Տէր ապահեցէ զամենեսեան: Ի սոյն չարաթաթոխ քան Մարաի (՞) օծանել Յարբերդու Ս· Սահմանոս նորակառոյց եկեղեցւոյն հիմնադրութիւնն դեկտեմբեր 25, 1877: Նա Գէորգ աւագերէց Մուկ սուրբ Գէորգայ վանից եւ ներկայ առաջնորդ Մուկ սուրբ Գէորգայ վանից եւ այժմ աթոռին վանահայր սուրբ վանից եւ վիճակի նորա եւ Ս· Սահմանոս եկեղեցւոյն սրբազան վիճակի վանից պնորիկ՝ պրեցի այսքան: (Կնիք Գէորգ վարդապետի:)

Բէյրութ· 1951:

Հ· Հ· ՈՍԿԵԱՆ

Լ· Ս· ԽԱՉԻԿԵԱՆ, ժԳ· դարի հայերէն ձեռագիրների Յիշատակարաններ: Կազմեց ——, երեւան 1950, մեծ 8°, էջ լԳ + 756:

Հայկական ՍՍՌ· Գիտութիւնների Ակադեմիայի պատմութեան Ինստիտուտը բարձր գնահատելով հայերէն ձեռագիրների Յիշատակարանները իբրեւ ազբիւր պատմութեան եւ մշակոյթի ուսումնասիրութեան համար, յանձնարարած է Լ· Ս· Խաչիկեանի կազմել Յիշատակարանների հատոր մը ժամանակագրական պատուիրութեամբ:

Եթէ քարեայ արձանագրութիւնները պատմական հետազօտութեանց համար կը համարուին թանկագին, նոյնն առաւել չափով պէտք է խմանալ ձեռագրական Յիշատակարաններու համար, որոնք Թ· դարէն սկսեալ երեւան կու գան հայ գրչագիրներու մէջ, ձեռագիրներու աճումին հետ աճելով, մինչեւ ԺԸ· դար: Անոնք գրուած են Հայաստանի եւ գաղթաշխարհի մէջ· նկատի ունենալ ժամանակակից դէպքերն եւ դէմքերը· հայրենակ վայրերն եւ գրացի աշխարհները· կրկրին անտեսութիւնն եւ մշակոյթը: Այս նոր աղբիւրներու բազմազան նիւթերը աւելի հարուստ քան պատմագիրներու հարեւանցիկ հպարզագրութիւնները, հնարաւորութիւն պիտի տան ոչ միայն հայ ժողովուրդին նիւթաւ կազն ուսումնասիրելու, այլ եւ մշակոյթին վերելքին եւ վայրէջքին հետեւելու: Անոնք գարերէ ի վեր գոյութիւն ունէին, պահուած ամրածածուկ ձեռագրական Հաւաքածոյքներու մէջ անմատչելի ընդհանուրին եւ մասնաւորին: Ձեռագիրներու ցուցակները, որոնք տակաւ առ տակաւ դանդաղ քայլերով սկսան հրատարակուիլ, ծանօթացուցին կարգ մը Յիշատակարաններ, նոյնպիսիները լոյս տեսան մասնական աշխատասիրութիւններու եւ պարբերագրերու մէջ ալ: Որչափ ալ գովելի էին այս ջանքերը, բայց ցիրուցան, վարագաւոյր, կը դժուարեցնէին անոնց օգտագործումը: Այդ Յիշատակարանները իրրեւ պատմական ազբիւրներ գիտական գտաւորութեամբ պէտք է կազմէին corpus մը, ծանօթ ու անծանօթը մէկտեղելով: Ահա ինչ որ ձեռնարկած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան: Բնականաբար հայերէն ձեռագրիներու ճոխագոյն Հաւաքածոյքը դանուելով այժմ Երեւան, Պետական Մատենադարանին մէջ, իրր 10·000 ձեռագիր, հաւաքման սկիզբը պէտք է կատարուէր այն տեղ:

Արդեամբք ալ Լ· Խաչիկեան իր առաջին գործն եղած է հաւաքել ա՛յդ ձեռագիրներու Յիշատակարանները եւ ապա միայն նկատի առնել Վրաստանի Ս· Ն· Ջանաչիայի անուան Պետ· Թանգարանի, Վրաց· ՍՍՌ· կենդրոնական Պատմական Արխիվի եւ Դ· Պ· Գորգեւի Գրադարանի հայերէն ձեռագիրները, ընդ ամէնը 255 ձեռագիր: Ունեցած է իր տրամադրութեան տակ նաեւ Ղ· Փիրդալէմեանի կազմած Յիշատակարաններու հաւաքածոյքը (պահուած Պետ· Մատենադարանի մէջ, Թ· 6332 եւ 6273), Ս· Տէր Աւետիսեանի Նոր-Ջուղայի, Ե· Լալայեանի Վաղարշապատի, Տիրայր

Նիկողոսեանի Օքսֆորդի եւ Մանչեսթրի ձեռագիրներու անտիպ եւ այլ Հաւաքածուներու տպագիր ցուցակները, ինչպէս նաեւ մատենական աշխատութիւններու եւ պարբերագրիներու մէջ լոյս տեսած ձեռագրական Յիշատակարանները (տես էջ իե—իէ)· Անտեսած են Քարամեանի Բերլինի, Տիսեռանի Հռոմի, Աճառեանի Նոր Պայազիտի, Թէհրանի, եւ այլ ձեռագիրներու ցուցակները, որոնցմէ մաս մը կրնար պիտանի ըլլալ «Հանդէս Ամսօրեայիս»:

Խաչիկեան ամփոփած է հատորիս մէջ միայն ԺԴ· դարու Յիշատակարանները, 845 թուով, որոնցմէ 513ը առնուած են Երեւանի Պետ· Մատենադարանի ձեռագիրներէն: Անոնք դասաւորուած են պետական յօրինուած քով եւ ժամանակագրական կարգով: Մէն մի Յիշատակարանի ապրիլը, տարին, գրիչը, ծագումը, սեպհականատէրը եւ գրչութեան վայրը մանրամասնուած են արտակարգ: Նաեւ բնագրին մէջ ընդգծուած են տեղանուններն եւ անձնանուանները: Կարեւոր դէպքերուն տրուած են լուսաբանութիւններ ծանօթագրութեանց մէջ: Հատորիս կցուած են երկու ցանկեր, Աստուածաշունչի եւ Տեղանուններու, որոնք կը գեւթացնեն մանրամասնութիւնները: Ցանկերէն մին ալ ծագումնական հատորին պարծանութիւնը:

Յիշատակարաններու յաճախ ընկերացած կ'ըլլան երկար վերացական խորհրդածութիւններ բան բանաղծութեան ձեռագիրներուն: Յուցակագիրները սովորաբար կը տան գանոնք ամբողջութեամբ: Որովհետեւ հատորիս նպատակն է պատմական արժէք ունեցող Յիշատակարանները ամփոփել, կրնայինք տեսած է հրատարակիչը չափազանց պատմական մասերը: Ձեռագիրները կ'ունենան նաեւ մանր Յիշատակագրութիւններ, չատ անգամ միօրինակ կրկնութեամբ: Մեծ յիշողութիւն եւ աշխատասէր ուշադրութիւն կը պահանջուի Հաւաքիչէն այս մանր յիշատակագրութեանց կարեւորն եւ անկարեւորը ընտրել: Ձեմ կրնար հաստատել, թէ Խաչիկեան յաջողած է այս ընտրութեան մէջ այնպէս մենութեք:

Համարձակութիւն առնելով Խաչիկեանի տպագրչէն, «Սիրով սպասում ենք մեր մատենադէտներին քննադատական իսօքին ու խորհուրդին, յաջորդ գարերի Յիշատակարանները անթերի եւ կատարեալ հրատարակելու համար», թոյլ պիտի տամ ինձ տալու մանր նագէտ ըլլալու յատկութեան, ընել նկատողութիւններս·

ա· Անթուական Յիշատակարաններէն ոմանք, որոնք բանասիրական մակարերութեամբ գետեղուած են ժամանակագրական չարքին մէջ, լաւ պիտի ըլլար եթէ կրնային ապրիլին տակ «անթուական» վերնագիրը, ուշադրութիւն հրաւիրելու համար իրողութեան վրայ:

բ· Մէն մի տարւոյ Յիշատակարանները դասաւորել աշխարհագրական կարգով· վերին Հայաստան, Կիլիկիա, Միջագետք, Գաղութք եւն:

գ· Պետ· Մատենադարանին մէջ կան այժմ ձեռագիրներ, որոնք կը պատկանէին Պետ· Թանգարանի, Ներսիսեան, Սանասարեան, Սեւանի, Դպրեան, Նոր Բայազիտի եւ այլ Հաւաքածուներու, որոնք ցուցակագրուած են արդէն եւ տպագրուած: Այս դիրքերուն պիտի ընծայուէր Բանասէրներուն Յիշատակարանին հետ նաեւ ձեռագրին բովանդակութեան ծանօթանալու, եթէ նաեւ նախկին համարները մատնանշուէին:

դ· Օգտակար կ'ըլլար եթէ հատորիս վերջը մի առ մի պատկերացուէին այն ապրիլները, ուսկից առնուած են Յիշատակարանները, ձեռագիրներու եւ տպագիրներու բաններն եւ տպագրուած համարական կարգով եւ թղթով (էջով) եւ ցուցմունքով յիշատակարաններու թուերուն:

Հատորիս հարուստ բովանդակութիւնը մանրակրկիտ գննութեան ենթարկել թոյլ պիտի չտայ մատենաթոսութեանս սահմանը: Խաչիկեան, որ անխոնջ պրպտումներով ի մի հաւաքած է 845 Յիշատակարան, ունի մի քանի մէջ նաեւ ոչ փոքր թուով այլ թուին մէջ Յիշատակարաններ, որոնք անթուական են: Անոնցմէ ինչ ինչ գետեղած է բանասիրական կառուցուածքով՝ թուականով յայտնի Յիշատակարանները չարքին, ուրիշներ ամփոփած է հատորին վերջը (էջ 637—659, թ· 789—845): Կան անշուշտ անոնց մէջ եւ այնպիսիներ, որոնք ԺԳ· դարուն կը պատկանին: Կը յիշեմ թ· 282, որ գետեղուած է 1330 տարւոյ տակ, հաւանօրէն հոն յիշուած Յակոբ կաթողիկոսին եւ Լեւոն Թագաւորին ժամանակակցութեան համար, բայց Լեւոն ապարատա որպէ Սմբատայ ծանօթ է 1276—1289 տարիներէ (Սիսուան, 73, 484)· ուստի յաւագոյն պիտի ըլլայ գրչութեան տարին Լեւոն Բ·ի (1268—1289) եւ Յակոբ Ա·ի

© National Library of Armenia